

การส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะของวัด และชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา

The Promoting and preserving artistic creation of temples and communities in Lanna

นพตณ ปัญญาวิรัต

พระวุฒิชัย เสียงใหญ่, พระปลัดสถิตย์ โพธิ์ห้ำ, สกุนา คงจันทร์

Nopphadon Panyawirat

Phra Wutthichai Siangyai, PhrapaladSathid Pholar, Skuna Kongjun

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiang Mai Campus

Corresponding Author, E-Mail : Nopphadon.pan@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อศึกษาองค์ความรู้ในการพัฒนาวัดและชุมชนเพื่อส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะในกลุ่มจังหวัดล้านนา 2) เพื่อพัฒนาพื้นที่ส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนาและ 3) เพื่อการอนุรักษ์ศิลปกรรมและการสร้างสรรคศิลปะของวัดในกลุ่มจังหวัดล้านนา การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เน้นการวิจัยเชิงคุณภาพ

ผลการวิจัยพบว่า 1) องค์ความรู้ในการพัฒนาวัดและชุมชนเพื่อส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะในกลุ่มจังหวัดล้านนา โดยรวมพบว่ามีลักษณะและรูปแบบในการส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะของชุมชนกรณีศึกษาทั้ง 8 แห่ง มีบริบทหรือทุนทางสังคมวัฒนธรรมแตกต่างกัน มีจุดอ่อนจุดแข็ง มีข้อจำกัดหรือโอกาสในการพัฒนาแตกต่างกันไป 2) การพัฒนาพื้นที่ส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา โดยกิจกรรมการพัฒนาและสร้างพื้นที่ส่งเสริมและอนุรักษ์ การสร้างสรรคศิลปะของวัดและชุมชน ทั้ง 8 แห่ง ในกลุ่มจังหวัดล้านนา 3) เพื่อการอนุรักษ์ศิลปกรรม และการสร้างสรรคศิลปะของวัดในกลุ่มจังหวัดล้านนาที่ได้รับการจัดการที่เหมาะสมพบว่าการอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปะในจังหวัดล้านนานั้น มีการส่งเสริมและอนุรักษ์และการสร้างสรรคศิลปะของวัดและชุมชนในแต่ละจังหวัดในกลุ่มจังหวัดล้านนาแตกต่างกันไปตามบริบทของชุมชน

ในแต่ละพื้นที่ และขึ้นอยู่กับพื้นฐานทางสังคมวัฒนธรรมของชุมชน ลักษณะทางกายภาพของชุมชน และความแตกต่างของประชากรในชุมชน

สำคัญ : การส่งเสริม, การอนุรักษ์, การสร้างสรรค์ศิลปะ

Abstract

The objectives of this research were 1) To study the body of knowledge in the development of temples and communities in order to promote and preserve the creation of arts in Lanna Province. 2) To develop an area to promote and preserve the art creation of temples and communities in the Lanna Province; 3) To the conservation of fine art and creation of the art of the Lanna provincial group that has been properly managed. It's methodology was the qualitative research by using qualitative research.

The research results were found that 1) Body of knowledge in the development of temples and communities in order to promote and preserve the creation of arts in Lanna Province In total, it was found that there were characteristics and patterns for promoting and preserving the art creation of the community. All 8 case studies had different contexts or social and cultural capital, had weaknesses and strengths. There were different limitations or opportunities for development. 2) Development of areas to promote and preserve the artistic creation of temples and communities in the Lanna Province group. By activities of development and construction of areas for promotion and conservation The creation of art of the 8 temples and communities in the Lanna provincial group. 3) To the conservation of fine art and creation of the art of the Lanna provincial group that has been properly managed. Found that the conservation and promotion of art in the Lanna province There was promotion and conservation and creation of the art of temples and communities in each province in Lanna provinces. Depending on the community context in each area. And depends on the social and

cultural basis of the community, Physical characteristics of the community and differences of the population in the community.

Keywords: promotion, conservation, artistic creation

บทนำ

พื้นที่ทางศิลปะมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากร แม้ว่ารัฐหรือองค์กรที่มีการรับผิดชอบโดยตรงจะมีแผนงานหรือความรับผิดชอบ แต่ก็ไม่อาจหันต่ออุปสงค์ และอุปทานของชุมชนที่มีการเติบโตอย่างรวดเร็วสำหรับในประเทศไทยยังไม่ปรากฏว่ามีต้นแบบในการพัฒนาพื้นที่ทางศิลปะที่เป็นสาธารณะอย่างแท้จริง แม้กระทั่งในสถาบันการศึกษาเองที่มีพื้นที่ทางศิลปะอยู่แล้ว ประชากรในชุมชนก็ไม่สามารถเข้าถึงได้ เพราะกฎเกณฑ์ และระเบียบที่วางไว้กลายเป็นพันธนาการและอุปสรรคกั้นกลางระหว่างศิลปะกับชุมชน จากปัญหาและทัศนคติดังกล่าวผู้วิจัยเห็นว่ากรณีในพื้นที่บริเวณชุมชนน่าจะเป็นต้นแบบจำเป็นต่อกรณีการศึกษาการเปลี่ยนผ่านพื้นที่ทางกายภาพมาสู่พื้นที่ทางศิลปะที่น่าสนใจยิ่งซึ่งพื้นที่กรณีศึกษานี้ เป็นพื้นที่ที่ชุมชนต้นแบบในการศึกษาค้นคว้าการส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา ซึ่งปัจจุบันแนวโน้มของความเป็นเมืองแห่งศิลปะมีกระบวนการที่พัฒนามากขึ้น ส่งผลให้เมืองที่มีการทำงานอย่างสร้างสรรค์ ก่อให้เกิดแรงบันดาลใจและสุขภาวะทางสังคม แรงจูงใจในการสร้างสรรค์ของศิลปินจึงไม่ได้ขึ้นอยู่กับเงินทองและความมั่งคั่งเพียงอย่างเดียว หากแต่ยังหล่อเลี้ยงด้วยกำลังใจ การวิจรณ์ถกเถียงและการขัดเกลาผลงานระหว่างผู้คนในเครือข่ายสร้างสรรค์ (มานิตย์ กันทะสั๊ก, 2559: 3)

การวิจัยครั้งนี้ เพื่อนำมาวิเคราะห์หาวิธีการดำเนินงาน รวมถึงศึกษาเอกลักษณ์ความโดดเด่นจากทรัพยากรที่ประเทศไทยในเชิงลึก ทั้งในแง่องค์ความรู้ด้านศิลปกรรมและพุทธศิลปกรรมในล้านนา อย่างไรก็ตาม กระบวนการดำเนินการที่ผ่านมายังมีการขับเคลื่อนในลักษณะของกลุ่มที่สนใจเฉพาะ และยังไม่มียุทธศาสตร์และกระบวนการที่จะพัฒนาไปยังคนส่วนมาก และขาดการกำหนดแผนงาน ยุทธศาสตร์ และกิจกรรมด้านศิลปะแบบสร้างสรรค์ ในลักษณะของเครือข่าย ดังนั้น คณะผู้วิจัย จึงมีความตั้งใจที่จะพัฒนารูปแบบเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดในล้านนา โดยการเชื่อมโยงวิถีวัฒนธรรมของท้องถิ่นล้านนาจาก “วัด” สู่อำเภอ “ชุมชน” จาก “ชุมชน” สู่อำเภอ “พื้นที่สาธารณะและการสร้างสรรค์” โดยมีเป้าหมายหลักคือ การพัฒนาเมืองแห่งศิลปะและการสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนาสืบต่อไป

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาวัดและชุมชนในการส่งเสริมและอนุรักษ์ การสร้างสรรค์ศิลปะในกลุ่มจังหวัดล้านนา
- 2) เพื่อพัฒนาพื้นที่ส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรค์ศิลปะของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา
- 3) เพื่อการอนุรักษ์ศิลปกรรมและการสร้างสรรค์ศิลปะของวัดในกลุ่มจังหวัดล้านนาที่ได้รับการจัดการที่เหมาะสม

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อทราบถึงการพัฒนาเมืองให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปะอย่างสร้างสรรค์ และการสร้างแหล่งเรียนรู้เชิงศิลปวัฒนธรรม วิถีชุมชนแนวพุทธในรูปแบบที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตน โดยมีขั้นตอนการศึกษาค้นคว้า ดังนี้

- 1) การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Study) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2) การศึกษาในภาคสนาม เพื่อทราบถึงแนวคิด หลักการ กระบวนการ รูปแบบการพัฒนาพื้นที่ โดยมีขั้นตอนในการศึกษาดังนี้

1) การสร้างเครื่องมือการวิจัย

- (1) ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย และเป็นข้อมูลในการสร้างแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์
- (2) ร่างแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ นำเสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 2 คน
- (3) ปรับปรุงเครื่องมือการวิจัยตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ

2) การรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล

- (1) การศึกษาเชิงเอกสารเกี่ยวกับการส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรค์ศิลปะของวัดและชุมชนของเมืองท่องเที่ยวในประเทศไทยและต่างประเทศ
- (2) การจัดประชุมทีมวิจัย เพื่อซักซ้อมความรู้ความเข้าใจและจัดสร้างเครื่องมือการวิจัย ได้แก่ การสัมภาษณ์ การจัดสนทนากลุ่ม เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึกและลักษณะพิเศษของชุมชนในแต่ละแห่ง และเครื่องมืออุปกรณ์ประกอบการวิจัย ได้แก่ เครื่องบันทึกภาพและเสียง และการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการลงภาคสนาม และอุปกรณ์เครื่องมือทางศิลปะ

(3) การทำจดหมายและประสานงานติดต่อเพื่อขออนุญาตทำวิจัยและสัมภาษณ์

(4) การเดินทางสำรวจเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ เพื่อรวบรวมข้อมูลในเชิงกายภาพของพื้นที่ทั้ง 8 แห่ง และการสัมภาษณ์และสนทนากับกลุ่มประชากร

(5) การออกแบบการส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะของวัดและชุมชน แล้วนำภาพต้นร่างไปสู่เวทีสนทนากลุ่มในชุมชนหรือพื้นที่ โดยการจัดกิจกรรมถ่ายทอดความรู้แก่ชุมชนหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และจัดทำประชาพิจารณ์

(6) การจัดพิมพ์เอกสารรายงานความก้าวหน้างานวิจัย

(7) การลงมือปฏิบัติการวิจัยเพื่อสร้างสรรค์ผลงานทางศิลปะในพื้นที่จริง 8 แห่ง

(8) การจัดประชุมเสวนาทางวิชาการและกิจกรรม art workshop เกี่ยวกับการส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะของวัดและชุมชน โดยมีตัวแทนจากผู้ส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายเข้าร่วมเวทีเสวนา และการจัดกิจกรรม art workshop ร่วมกับกลุ่มศิลปินเยาวชน และประชาชนที่สนใจ

(9) การจัดทำสื่อสิ่งพิมพ์ วีดีโอ ผลงานวิจัย วิดีทัศน์นำเสนอ และนวัตกรรมเพื่อเผยแพร่ความรู้สู่สาธารณชน รวมทั้งการจัดทำแผ่นพับโปรซัวร์และการเผยแพร่สู่สื่อสารมวลชน สื่อสารสนเทศ วารสารท่องเที่ยวและวัฒนธรรม

(10) การจัดพิมพ์เอกสารรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย เรื่อง “การส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา” ครั้งนี้ พบว่า

1) องค์ความรู้ในการพัฒนาวัดและชุมชนเพื่อส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะในกลุ่มจังหวัดล้านนา

โดยรวมพบว่า มีลักษณะและรูปแบบในการส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะของชุมชนกรณีศึกษาทั้ง 8 แห่ง มีบริบทหรือทุนทางสังคมวัฒนธรรมแตกต่างกัน มีจุดอ่อนจุดแข็ง มีข้อจำกัดหรือโอกาสในการพัฒนาแตกต่างกันไป กล่าวคือ

(1) ศิลปะในฐานะที่เป็นทรัพยากรทางวัฒนธรรม (Cultural Resource)

ในเรื่องเกี่ยวกับการส่งเสริมอนุรักษ์และสร้างสรรค์ศิลปะของชุมชนที่มีฐานะเป็นทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมโดย

ชุมชน เป็นเรื่องที่หลากหลายฝ่ายให้ความสำคัญ จัดว่าเป็นกระบวนการหรือชุดของการกระทำที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิมตั้งแต่ในอดีตของชุมชน เป็นมรดกของชุมชนที่สืบทอดกันมาหลายยุคสมัย หรือบางที่อาจเป็นแหล่งโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ เมืองโบราณหรือชุมชนโบราณ แหล่งเตาผลิตเครื่องถ้วยชามโบราณ วัดวาอาราม โบราณสถานโบราณวัตถุ ศิลปะวัตถุรวมทั้งภูมิปัญญาความรู้ ความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี วิถีปฏิบัติ ศาสนพิธี พิธีกรรมตามความเชื่อ เป็นต้น

(2) แนวทางการส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะในชุมชน กลุ่มผู้วิจัย ได้เสนอแนวทางในการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม 7 ประการ (สายันต์ ไพรชาญจิตร, 2548: 9) ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะในชุมชนได้ (1) การศึกษาวิจัยหรือการสร้างองค์ความรู้ (Resource Research) (2) การประเมินคุณค่าและศักยภาพของทรัพยากรทางวัฒนธรรม (Resource Assessment and Evaluation) (3) การสงวนและการอนุรักษ์ (Preservation) คือการคงไว้ซึ่งสภาพทางกายภาพและคุณค่าของทรัพยากรทางวัฒนธรรม หรืองานศิลปะนั้นๆ (4) การดำเนินกิจกรรมทางธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรวัฒนธรรม (Resource-Based Community Business) (5) การเผยแพร่องค์ความรู้ ข้อมูล ประสบการณ์ให้แก่คนอื่น ๆ ทั้งในและนอกชุมชน อาจจัดให้มีสิ่งพิมพ์หรือสื่อต่างๆ ทั้งทางออนไลน์และออฟไลน์เพื่อเผยแพร่โดยการจำหน่ายหรือให้เปล่า ซึ่งขึ้นอยู่กับความสามารถของชุมชนในการจัดการเชิงธุรกิจ (6) การบังคับใช้กฎเกณฑ์ข้อปฏิบัติหรือข้อบัญญัติต่างๆ (Enforcement) (7) การฟื้นฟู ผลิตซ้ำ และสร้างใหม่ (Resource Rehabilitation / Revitalization) เป็นการสร้างความหมายคุณค่าและกำหนดบทบาทหน้าที่ใหม่ให้กับทรัพยากรทางวัฒนธรรม หรือผลงานศิลปะที่อาจจะไม่ได้ทำหน้าที่ดั้งเดิมอย่างที่เคยเป็น (De-Functioned Resource) และมีการนำเอาทรัพยากรทางวัฒนธรรมหรือผลงานศิลปะนั้นมาปรับปรุงและพัฒนาเพื่อใช้ประโยชน์ในบทบาทใหม่ (Re-functioning)

(3) กิจกรรมหลักในการส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะในชุมชน นอกจากการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมดังกล่าวแล้ว ยังมีวิธีการสำคัญที่ได้พัฒนาขึ้นมาเพื่อใช้เป็นกรอบในการทำความเข้าใจ หรืออธิบายกระบวนการจัดการศิลปะเชิงสร้างสรรค์ หรือทรัพยากรวัฒนธรรม ให้มีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุด วิธีการดังกล่าวเรียกว่า 3 E-Model ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมที่สำคัญ 3 ซึ่งคณะผู้วิจัยได้เข้าไปทำการศึกษา อาจพอสรุปได้ดังตารางต่อไปนี้ (สายันต์ ไพรชาญจิตร, 2548)

ตารางที่ 1 3E-Model ในการส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะของวัดและชุมชน

3E-Model ในการส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะของวัดและชุมชน	
<p>(1) กระบวนการเรียนรู้และการให้การศึกษา (E1 = Education)</p>	<p>ลงพื้นที่ทำประชาคมกับชาวบ้าน สัมภาษณ์แกนนำและปราชญ์ชุมชน เพื่อรวบรวมความรู้เกี่ยวกับอัตลักษณ์หรือสิ่งที่เป็นเอกลักษณ์ที่น่าภาคภูมิใจของชุมชน พร้อมทั้งใช้เวลาช่วงหนึ่งอยู่ร่วมกันกับคนในชุมชนเพื่อศึกษาวิถีชีวิตและอัตลักษณ์ต่างๆ ของชุมชนก่อนที่จะถ่ายทอดเรื่องราว และอารมณ์ความรู้สึกออกมาผ่านงานศิลปะ</p>
<p>(2) การสร้างสรรค์และประดิษฐ์นวัตกรรมในการจัดการ (E2 = Engineering)</p>	<p>สร้างสรรค์งานศิลปะในรูปแบบที่เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนไม่ว่าจะเป็นภาพจิตรกรรมบนผนังสาธารณะของชุมชน ลวดลายบนเหล็กค้ำโพธิ์ รวมทั้งประติมากรรมโดยคำนึงถึงเนื้อหาที่เป็นเอกลักษณ์ และอัตลักษณ์ของชุมชน พร้อมทั้งให้คนในชุมชน เด็กและเยาวชนได้มีส่วนร่วมในการดำเนินการ เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกรักท้องถิ่น ให้เด็กได้เรียนรู้งานศิลปะควบคู่ไปกับการส่งเสริมอนุรักษ์งานศิลปะที่ทรงคุณค่าของชุมชนให้คงอยู่ต่อไป</p>
<p>(3) การบังคับใช้กฎระเบียบ (E3 = Enforcement)</p>	<p>มีการแบ่งบทบาทหน้าที่กันในการดำเนินการ ทั้งในส่วนของทีมงานศิลปิน ผู้นำชุมชน รวมทั้งคนในชุมชน มีการทำข้อตกลงในการช่วยกันดูแลรักษางานศิลปะที่สร้างขึ้น พร้อมทั้งปรึกษากันในการหาแนวทางพัฒนาขยายผลไปสู่การพัฒนาชุมชนในด้านอื่นๆ โดยเฉพาะการท่องเที่ยวและการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนเป็นลำดับต่อไป</p>

(4) ลักษณะทางกายภาพและพื้นฐานทางสังคมวัฒนธรรมของชุมชนกรณีศึกษา การพัฒนาวัดและชุมชนโดยเฉพาะในด้านการส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะในกลุ่มจังหวัดล้านนาพบว่าชุมชนแต่ละพื้นที่มีเอกลักษณ์ พื้นฐานทางสังคมวัฒนธรรม และศักยภาพที่แตกต่างกันไป มองในแง่หนึ่งก็ถือเป็นเรื่องดีที่จะได้ศึกษาเปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่างว่าการสร้างพื้นที่ทางศิลปะของแต่ละพื้นที่ซึ่งมีพื้นฐานที่แตกต่าง

กัน โดยเฉพาะประเด็นเกี่ยวกับการอนุรักษ์ส่งเสริมศิลปะในชุมชน และศักยภาพของชุมชน
ในด้านการจัดการท่องเที่ยว

2) การพัฒนาพื้นที่ส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะของวัดและ ชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา

ตารางที่ 2 พื้นที่ส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา

จังหวัด	ศิลปินผู้สร้างผลงาน	พื้นที่ศิลปะเชิงสร้างสรรค์
1. เชียงราย	มานิตย์ กันทะสัก	ประติมากรรมข้าวเป็นเจ้า ณ บ่อน้ำ ร้อนสามสี บ้านเหล่าพัฒนา หมู่ที่ 22 ตำบล ป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย (เปิด ตัวอย่างเป็นทางการ วันที่ 14 กรกฎาคม 2563)
2. เชียงใหม่	มานิตย์ โกวฤทธิ์ และ กลุ่มศิลปินจิตอาสาปายสี แต่มฝืน ปันจินตนาการ	จิตรกรรม Installation บนไม้ค้ำ โพธิ์ หรือเหล็กค้ำโพธิ์ วัดท่าข้าม บ้านท่า ข้าม ตำบลหางดง อำเภอหางดง จังหวัด เชียงใหม่ (เปิดตัวอย่างเป็นทางการวันที่ 27 พฤศจิกายน 2563)
3. ลำพูน	มานิตย์ โกวฤทธิ์ และ กลุ่มศิลปินจิตอาสาปายสี แต่มฝืน ปันจินตนาการ	จิตรกรรมฝาผนังเกี่ยวกับประเพณี สลากย้อม วัดพระธาตุหริภุญชัย ในอาคาร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน(เปิดตัวอย่างเป็น ทางการ วันที่ 28 สิงหาคม 2563)
4. ลำปาง	มานิตย์ โกวฤทธิ์ และ กลุ่มศิลปินจิตอาสาปายสี แต่มฝืน ปันจินตนาการ	จิตรกรรมสามมิติ บนผนังกำแพงรั้ว ชุมชน หลังวัดพระธาตุลำปางหลวง แนว Street Art เกี่ยวกับอัตลักษณ์ชุมชนบ้านลำปางหลวงใต้ ตำบลลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง (เปิดตัวอย่างเป็นทางการ วันที่ 27 ตุลาคม 2563)

จังหวัด	ศิลปินผู้สร้างผลงาน	พื้นที่ศิลปะเชิงสร้างสรรค์
5. แพร่	มานิตย์ โกวฤทธิ์ และ กลุ่มศิลปินจิตอาสาป้ายสี แต้มฝัน ปันจินตนาการ	จิตรกรรมสามมิติ แนว Street Art บนฝาผนังกำแพงวัดต้นไคร้ และผนังกำแพง ในชุมชนเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของชุมชนบ้าน ต้นไคร้ตำบลช่อแฮ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ (เปิดตัวอย่างเป็นทางการ วันที่ 9 พฤศจิกายน 2563)
6. น่าน	มานิตย์ โกวฤทธิ์ และ กลุ่มศิลปินจิตอาสาป้ายสี แต้มฝัน ปันจินตนาการ	จิตรกรรมสามมิติ แนว Street Art บนฝา ผนังอาคารเก่าข้างวงเมืองสา หน้าวัดบุญยืน บ้าน บุญยืน ตำบลกลางเวียง อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน (เปิดตัวอย่างเป็นทางการ วันที่ 11 ตุลาคม 2563)
7. แม่ฮ่องสอน	มานิตย์ โกวฤทธิ์ และ กลุ่มศิลปินจิตอาสาป้ายสี แต้มฝัน ปันจินตนาการ	จิตรกรรมแนวผสมผสานระหว่าง ภาพสามมิติกับภาพเขียนโบราณบนผนัง ด้านหลังพระวิหารวัดศรีดอนชัย ตำบลเวียง เหนือ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน (เปิดตัวอย่างเป็นทางการ วันที่ 24 พฤศจิกายน 2563)
8. พะเยา	พระปัญญาชัยพุทธรักขิตะ และทีมงานศูนย์เรียนรู้ ภูศิลป์ อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย	งานประติมากรรมภูมิจักรวาลน “ลาน ธรรมลานศิลป์ ถิ่นเวียงบัว” มหาวิทยาลัยมหา จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยาตำบล แม่กา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา (เปิดตัวอย่างเป็นทางการ วันที่ 7 ธันวาคม 2563)

3) การอนุรักษ์ศิลปกรรมและการสร้างสรรค์ศิลปะของวัดในกลุ่มจังหวัด ล้านนาที่ได้รับการจัดการที่เหมาะสม

การอนุรักษ์ศิลปกรรมและการสร้างสรรค์ศิลปะของวัดและชุมชนในแต่ละจังหวัดในกลุ่มจังหวัดล้านนาอาจแตกต่างกันไปตามบริบทของชุมชนในแต่ละพื้นที่ และขึ้นอยู่กับพื้นฐานทางสังคมวัฒนธรรมของชุมชน ลักษณะทางกายภาพของชุมชน และความแตกต่างของประชากรในชุมชน เป็นต้น จากการรวบรวมข้อมูลความคิดเห็นต่างๆ ของหลายๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ต่างก็ให้ความคิดเห็นแตกต่างกันไป โดยยกมาเป็นบางประเด็นที่สำคัญที่หลายฝ่ายเห็นพ้องตรงกัน และเป็นแนวคิดที่น่าสนใจหรือผ่านการทดลองใช้แล้วได้ผลในชุมชนกรณีศึกษา กล่าวคือ 1) คนในชุมชนเป็นศูนย์กลางพลังของคนในชุมชนสำคัญที่สุด 2) ศิลปะที่ไม่ธรรมดาต้องนำมาพาให้ท่องอิมได้ด้วย 3) ศิลปะก็คือธรรมะ ต้องหาตัวเองให้เจอ แล้วไม่ยึดติดกับความเป็นตัวเองนั้น 4) การสร้างสรรค์และอนุรักษ์งานศิลปะต้องมาควบคู่กับการเรียนรู้ 5) ศิลปะไม่จำเป็นต้องอยู่แต่ในอาคาร ผนังกลางแจ้งก็สามารถเป็นพื้นที่ศิลปะได้ 6) การสร้างสรรค์งานศิลปะ ต้องมาควบคู่กับการอนุรักษ์ 7) สนับสนุนให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมทั้งบ้าน วัด และ โรงเรียน 8) ผลงานจะโดดเด่นได้ต้องทำให้จริงจัง ดำเนินการให้เป็นกิจจะลักษณะ 9) ส่งเสริมให้เยาวชนได้มีส่วนร่วม ทั้งในด้านการสร้างสรรค์และอนุรักษ์ 10) ศิลปะที่มาจากสำนึกรักในท้องถิ่นและจิตอาสาเป็นความงามที่มีค่าและยั่งยืน 11) ศิลปินในชุมชน ทรัพยากรบุคคลที่ไม่ควรมองข้าม 12) การพัฒนาเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในล้านนา ต้องใช้เวลาและต้องมีการเริ่มต้น 13) การสร้างสรรค์ศิลปะต้องสัมพันธ์กับการสร้างความสุขให้กับชุมชน 14) การสร้างสรรค์ศิลปะเริ่มพัฒนาจากบุคคลสู่ชุมชน และขยายผลสู่สาธารณะ 15) ศิลปะจะเจียบหาย หรือกลายเป็นตำนาน ขึ้นอยู่ที่การบริหารจัดการของชุมชน

อภิปรายผล

จากการศึกษาวิจัย เรื่อง “การส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรค์ศิลปะของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา” ครั้งนี้ สามารถอภิปรายผลได้ว่า

1) องค์ความรู้ด้านศิลปะในฐานะที่เป็นทรัพยากรทางวัฒนธรรม (Cultural Resource) จัดว่าเป็นกระบวนการหรือชุดของการกระทำที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิมตั้งแต่ในอดีตของชุมชน เป็นมรดกของชุมชนที่สืบทอดกันมาหลายยุคสมัย ทั้งในส่วนของศิลปะที่มีอยู่แล้วในชุมชนถือว่าเป็นของเก่า เป็นมรดกที่

ตกทอดกันมาก่อนหน้านั้น และงานศิลปะใหม่ที่ได้สร้างขึ้น โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ผลการศึกษาสอดคล้องกับแนวคิดของกาญจนา เกียรติมนิรัตน์ (กาญจนา เกียรติมนิรัตน์, 2546: บทคัดย่อ) ที่กล่าวว่าการอนุรักษ์และการพัฒนาจะต้อง ดำเนินการควบคู่กันไป โดยเริ่มจากประชาชน การอนุรักษ์ควรอยู่บนพื้นฐานของการใช้ประโยชน์ อย่างมีเหตุผล สร้างสรรค์ รอบคอบ และสงวนทรัพยากรที่หายากไว้ไม่ให้สูญหายไป ส่วนการพัฒนาควรยึดหลักความก้าวหน้า ความมั่นคงและความเป็นธรรมให้แก่ประชาชน นำมาซึ่งกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของบุคลากรภายในชุมชน ศิลปินผู้รังสรรค์ผลงาน และบุคลากรที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาคการปกครอง ภาคประชาชนเพราะการเรียนรู้ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาเพื่อให้ระบบองค์ความรู้นั้นมีประสิทธิภาพมาก ก่อให้เกิดการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ที่ดีรู้ลงสู่การปฏิบัติงานเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้จากการจัดการความรู้ในชุมชนที่มีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับแนวคิดของ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) และสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ (2548) ที่กล่าวว่าการจัดการความรู้ คือ การรวบรวมองค์ความรู้ในองค์กรซึ่งกระจัดกระจายอยู่ในตัวบุคคลหรือเอกสาร มาพัฒนาให้เป็นระบบเพื่อให้ทุกคนในองค์กรสามารถเข้าถึงความรู้และพัฒนาตนเองให้เป็นผู้รู้ รวมทั้งปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพอันจะส่งผลให้องค์กรมีความสามารถในเชิงแข่งขันสูงสุด และสัมพันธ์กับแนวคิดของ Tannembaum (อ้างใน ปณิตา พันภัย, 2544: 77) ที่เสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการความรู้ว่าเกี่ยวข้องกับสิ่งเหล่านี้ 1) การรวบรวมการจัดระเบียบการจัดเก็บและการเข้าถึงข้อมูลเพื่อสร้างเป็นความรู้และเมื่อมีการใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสม สารสนเทศและเทคโนโลยีเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์จะสามารถสนับสนุนให้การจัดการความรู้ที่มีอำนาจได้ 2) การแบ่งปันความรู้เพราะถ้าปราศจากการแบ่งปันความรู้ความพยายามในการจัดการความรู้ก็จะล้มเหลวในการแบ่งปันความรู้ที่ต้องอาศัยวัฒนธรรมองค์กรเป็นสำคัญ

2) ด้านการพัฒนาพื้นที่ส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนาจากการที่โครงการวิจัยได้ดำเนินงานในการพัฒนาพื้นที่ส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา โดยคณะผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ในการพัฒนาพื้นที่ส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะของวัดและชุมชนไว้ในเบื้องต้น ก่อนที่จะเข้าไปชี้แจงประสานงาน สอบถาม และทำประชาคมระดมความคิดเห็นเพื่อทำประชาพิจารณ์และประชาคมติเกี่ยวกับการเลือกสถานที่ในการสร้างสรรคงานศิลปะ และเลือกเรื่องราวที่จะถ่ายทอดลงไปในงานศิลปะนั้น ๆ

ในพื้นที่สาธารณะของชุมชน สอดคล้องกับแนวคิดของสถาบันพระปกเกล้า (สอดคล้องกับแนวคิดของสถาบันพระปกเกล้า, 2553: 6) ได้ให้ความหมายของคำว่าความร่วมมือ หมายถึงการร่วมคิดร่วมวางแผนร่วมดำเนินการร่วมติดตามประเมินผลร่วมรับผลประโยชน์จากการกระทำและร่วมกันรับผิดชอบการมีส่วนร่วมมีประโยชน์สำหรับประชาชนชุมชนและสังคมโดยเฉพาะประเทศที่มีการปกครองระบบประชาธิปไตยประเด็นนี้สอดคล้องกับแนวคิดของสำนักงานคณะกรรมการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ ดังนี้ 1) เพิ่มคุณภาพการตัดสินใจ 2) ลดค่าใช้จ่ายและการสูญเสียเวลา 3) ลดความขัดแย้งทางการเมือง 4) ง่ายในการนำไปปฏิบัติ 5) ลดการเผชิญหน้า 6) เกิดความใกล้ชิดกับประชาชน 7) ก่อให้เกิดการเรียนรู้ในกระบวนการตัดสินใจ 8) เป็นการเพิ่มทุนทางสังคม

3) การอนุรักษ์ศิลปกรรมและการสร้างสรรค์ศิลปะของวัดในกลุ่มจังหวัดล้านนาที่ได้รับการจัดการที่เหมาะสม จากการศึกษาพบว่า มีการกำหนดวิสัยทัศน์ด้านการอนุรักษ์ศิลปกรรมและการสร้างสรรค์ศิลปะ เพื่อใช้เป็นเป้าหมายสูงสุดในการดำเนินการของผู้ที่เกี่ยวข้องให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันให้สามารถบรรลุวิสัยทัศน์ด้านการอนุรักษ์ศิลปกรรมและการสร้างสรรค์ศิลปะอย่างมีประสิทธิภาพ มีการทบทวนแผนงาน โครงการหรือกิจกรรมของหน่วยงานที่รับผิดชอบให้มีความสอดคล้องหรือครอบคลุมด้านการอนุรักษ์ศิลปกรรมและการสร้างสรรค์ศิลปะ มีการจัดทำด้านแผนการเงินเพื่อการบริหารจัดการด้านการอนุรักษ์ศิลปกรรมและการสร้างสรรค์ศิลปะในพื้นที่ด้วยและพบว่า งบประมาณในการอนุรักษ์ศิลปกรรมและการสร้างสรรค์ศิลปะในพื้นที่ส่วนใหญ่นั้นไม่มีงบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐจำเป็นต้องพึ่งพาเงินนอกงบประมาณหรือเงินสนับสนุนจากหน่วยงานอื่นซึ่งอาจจะไม่เพียงพอ ขาดความแน่นอน หรือต่อเนื่อง และที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับแนวความคิดของ วิวัฒน์ชัย บุญยภักดี (วิวัฒน์ชัย บุญยภักดี: 2550) ที่ได้กล่าวถึงหลักเกณฑ์ในการพิจารณาและการกำหนดศักยภาพหรือความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว ดังนี้ 1) คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวได้แก่ ความสวยงาม 2) ความสะดวกในการเข้าถึง 3) สิ่งอำนวยความสะดวก 4) สภาพแวดล้อม 5) ข้อจำกัดในการรองรับนักท่องเที่ยว 6) ความมีชื่อเสียงในปัจจุบัน ในทำนองเดียวกันกับจารุจน์ กลิ่นดีปาลี (จารุจน์ กลิ่นดีปาลี, 2541: 32-33) ได้กล่าวถึงเกณฑ์ในการพิจารณาศักยภาพด้านการท่องเที่ยว ที่ครอบคลุมองค์ประกอบ 4 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านพื้นที่ 2) ด้านการจัดการ 3) ด้านกิจกรรมและกระบวนการ และ 4) ด้านการมีส่วนร่วม

องค์ความรู้จากงานวิจัย

แนวทางการบริหารจัดการการอนุรักษ์ศิลปกรรมและการสร้างสรรค์ศิลปะของวัดในกลุ่มจังหวัดล้านนา

สำหรับการอนุรักษ์ศิลปกรรมและการสร้างสรรค์ศิลปะของวัดในกลุ่มจังหวัดล้านนานั้น จะต้องพิจารณาให้ครอบคลุมในทุก ๆ ด้าน เพื่อให้เกิดประโยชน์และประสิทธิภาพสูงสุดในการดำเนินงาน คณะผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นการนำเสนอผลการศึกษาวิจัยที่เป็นแนวทางออกเป็นด้านต่าง ๆ ที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

แนวทางการบริหารจัดการการอนุรักษ์ศิลปกรรม และการสร้างสรรค์ศิลปะของวัดในกลุ่มจังหวัดล้านนา

1. วิสัยทัศน์ด้านการอนุรักษ์และการสร้างสรรค์ศิลปะในพื้นที่
2. แผนงานด้านการอนุรักษ์ศิลปกรรมและการสร้างสรรค์ศิลปะ
3. แผนการเงิน
4. แผนงานด้านบุคลากร
5. การบริหารจัดการด้านสิ่งดึงดูดใจ
6. การบริหารจัดการด้านสิ่งอำนวยความสะดวก
7. การบริหารจัดการด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว
8. การบริหารจัดการด้านการรักษาความปลอดภัย
9. การบริหารจัดการด้านการตลาด
10. การบริหารจัดการด้านนักท่องเที่ยว

แผนภาพแสดงแนวคิดแนวทางการบริหารจัดการการอนุรักษ์ศิลปกรรมและการสร้างสรรค์ศิลปะของวัดในกลุ่มจังหวัดล้านนาที่ได้รับการจัดการที่เหมาะสม

สรุป

จากการศึกษาวิจัย เรื่อง “การส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา” ครั้งนี้ ชี้ให้เห็นว่า ระบบการจัดการที่ดีมีประสิทธิภาพต้องอาศัยปัจจัยการบริหารที่ดี ซึ่งปัจจัยหรือทรัพยากรทางการบริหารจัดการที่สำคัญ ได้แก่ 4M’s คือ บุคลากร (Man) งบประมาณ (Money) วัสดุอุปกรณ์ (Material) และการจัดการ (Management) เพราะการบริหารจะประสบผลสำเร็จตามเป้าหมาย ต้องอาศัยบุคลากรที่มีคุณภาพมีปริมาณเพียงพอ ต้องได้รับงบประมาณสนับสนุนการดำเนินการเพียงพอ ต้องมีวัสดุอุปกรณ์ที่เหมาะสมกับความต้องการของแผนงานและโครงการและต้องมีระบบการจัดการที่ดีมีประสิทธิภาพเพื่อให้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด นำไปสู่การดำเนินงานด้านการส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีองค์ประกอบของชุมชนได้แก่คนหรือเจ้าของวัฒนธรรมวิธีการเทคโนโลยี และหน่วยงานรับผิดชอบเป็นผู้ขับเคลื่อนกระบวนการแต่ละขั้นตอนประกอบไปด้วย 1. “คน” เป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญที่สุดเพราะเป็นแหล่งที่อุดมด้วยความรู้ประสบการณ์และเป็นผู้นำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์กับชุมชนและเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้เกิดกระบวนการจัดการความรู้และกิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมให้กับชุมชน เช่น ประชาชนในพื้นที่และบุคคลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศิลปวัฒนธรรม 2. “กระบวนการ” เป็นการบริหารจัดการเพื่อเชื่อมโยงประสานคนและความรู้เข้าไว้ด้วยกัน โดยกระบวนการที่เกิดขึ้นนั้นเป็นการถ่ายทอดความรู้ทางศิลปวัฒนธรรมผ่านการบอกเล่าพูดคุยจากบุคคลหนึ่งไปยังบุคคลหนึ่ง และคนฟังมีการนำความรู้มาปฏิบัติและบอกต่อหมุนเวียนเป็นวงจรความรู้ภายในชุมชนและขยายออกไปนอกชุมชนต่อไปอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

บรรณานุกรม

- กาญจนา เกียรติมีรัตน์. (2546). ภูมิปัญญาในการทอผ้าพื้นเมืองภาคเหนือ: รูปแบบการเรียนรู้และการถ่ายทอดความรู้ของครุภูมิปัญญาไทย. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- จารุจน์ กลิ่นดีปาลี. (2541). การประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษา: อุทยานแห่งชาติไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี. สารนิพนธ์มหาบัณฑิต. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- มานิตย์ กันทะสัก. (2559). ชั่วศิลปะ : กระบวนการสร้างเครือข่าย เพื่อการเปลี่ยนแปลงพลังทางสังคมด้วยศิลปะ. รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์.
- วิภา ศรีระทุ. การวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (ม.ป.ท.)
- วิวัฒน์ชัย บุญยภักดี. (2550). ศักยภาพในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม. (ม.ป.ท.)
- สถาบันพระปกเกล้า. (2553). บันทึกเรื่องเด่น : รางวัลพระปกเกล้า 2552 ด้านความโปร่งใส และการมีส่วนร่วมของประชาชน. กรุงเทพมหานคร: บริษัทจริยสุนิหวงศ์การพิมพ์ จำกัด.
- สายันต์ ไพเราะจิตร์. (2548). กระบวนการโบราณคดีชุมชน การวิจัยเชิงปฏิบัติการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างความสามารถของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมในจังหวัดน่าน. กรุงเทพมหานคร: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สำนักงานคณะกรรมการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. (2548). คู่มือการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร. cursภาลาดพร้าว.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (2546). คู่มือคำอธิบายและแนวทางปฏิบัติตามพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546